

00YR00134

SKUP 1999 – 29

Prosjekt: Statkraft-saken
Medarbeider: Johan Votvik
Publikasjon: Nordlandsposten
Publisert: Mai 1998 – mai 1999
Medium: Avis
Tema: Miljø

SØKNAD SKUP 1999

Statkraft-saken

Metoderapport

av

journalist Johan Votvik

Nordlandsposten

(januar 2000)

Innhold:

- 1. Navn og adresser**
- 2. Redegjørelse for arbeidet med Statkraft-saken**
- 3. Bruk av ressurser**
- 4. Spesielle erfaringer**
- 5. Konklusjon**

1: Navn og adresser

1.1: Journalisten på saken

Johan Votvik (45)

Brekkanveien 24

8150 Ørnes

Telefon 75 75 46 88

1.2: Tittel

Statkraft-saken, som består av to deler: Slam-saken og saken om ulovlig deponering av miljøavfall.

1.3: Publisering

I avisen Nordlandsposten i tidsrommet mai 1998 til mai 1999.

1.4: Redaksjon

Nordlandsposten

Storgata 11

8006 BODØ

Telefon 75 50 00 00

Sjefredaktør Iver Hammeren, telefon 75 50 00 66

Nyhetsredaktør Kjell Hugvik, telefon 75 50 00 55

2: Redegjørelse for arbeidet med Statkraft-saken

2.1: Starten på Statkraft-saken, ideen

Arbeidet med Statkraft-saken startet på toalettet ti minutter over åtte, tirsdag 12. mai 1998. Som journalist på et enmannsbetjent lokalkontor hadde jeg selvsagt mobiltelefonen med meg, også der. Fra et småbruk med panoramautsikt over Holandsfjorden i Meløy, skar småbruker og lærer Walter Kilviks fortvilte stemme nådeløst gjennom morgengruffen. Nå brant Statkraft søppel på Kilvik-tippen. Svart røyk hadde mørklagt hele den indre delen av fjorden. Nordlandsposten måtte komme og ta bilder.

Kilvik i Holandsfjorden ligger 32 kilometer fra Ørnes sentrum, der Nordlandsposten har lokalkontor. Etter å ha sjekket tipset mot Statkrafts anleggsleder, Stein Evensen, brannsjefen i Meløy og Meløy lensmannskontor kjørte jeg omgående til Kilvik. Der holdt den norske stats flaggskip på vannkraftutbygging, Statkraft SF, på med den avsluttende oppryddingen etter elleve års anleggsarbeid i Meløy og Beiarn kommuner.

Det synet som møtte meg var på alle måter trist. Ti-femten meter fra fjæresteinene i Kilvik hadde arbeidere fra Statkraft Anlegg AS fylt et digert hull i steinfyllingen med trematerialer, bildekk, oljeholdige gummislanger, plast, metaldeler og et assortert utvalg annet avfall. Da jeg kom frem var Statkraft i ferd med å grave over bålrestene ved hjelp av en anleggsmaskin under oppsyn av en betjent fra Meløy lensmannskontor, som var kommet til (Oversikt ref. 1).

Norges største vannmagasin, som rommer hele 3,5 millioner kubikkmeter vann, var ferdig. Sammen med takrenneprosjektet og kraftstasjonen hadde utbyggingen kostet svimlende 3,85 milliarder kroner. Ved strandkanten innerst i Holandsfjorden, som årlig har besøk av innpå 50 000 turister, lå et skremmende vitnesbyrd over noe som faktisk kunne være typisk for Statkrafts håndtering av avfall under hele utbyggingen. Min mistanke fikk næring fra egne erfaringer fra ulike typer anleggsvirksomhet i mitt andre yrke som elektriker. Perspektivet virket umiddelbart skremmende. Dette måtte undersøkes nærmere.

Der og da spurte jeg anleggsleder Stein Evensen om han kjente til om Statkraft hadde gravd ned lignende avfall i Kilvik-tippene eller i andre steintipper i løpet av anleggsperioden. Både denne gangen og de følgende dagene svarte både Evensen og regiondirektør for Statkraft Region Nord i Narvik, Ottar Gaard det samme. De påsto at det eneste avfallet som var å finne i steinfyllingene etter Svartisen-utbyggingen var noen trepinner og litt armeringsjern. Og det i så store mengder som måtte forventes etter drivingen av et omfattende tunnelsystem (som omfatter hele 90 kilometer tunneler, samt en diger fjellhall med en kraftstasjon som fullt utbygd vil være stor nok til å forsyne hele Oslo med strøm). Alt av spesialavfall var levert til godkjente mottak, mente Statkraft, både lokalt og sentralt. (Oversikt ref. 1 og 6)

Følelsen av at noe var forferdelig galt kom også av minnet om en tilfeldig samtale med lederen av Holandsfjord Grendelag sommeren året før. Han antydte den gangen at grendelaget holdt på med en sak jeg skulle få eksklusivt innsyn i senere. Men jeg måtte vente til alt var klart. Nå hastet det og dagen etter bålbrannen kontaktet jeg derfor lederen av Holandsfjord Grendelag, Anker Bergli, som mente Statkraft snakket usant. Grendelaget hadde nemlig en helt annen oppfatning av saken.

Bergli viste til at flere av medlemmene i Holandsfjord grendelag kunne bekrefte at de selv hadde sett eller deltatt i ulovlig, systematisk dumping av ulovlig avfall i flere steinfyllinger i løpet av anleggsperioden. Det dreide seg om avfall som tonnevis av forskalingsmaterialer, kilometervis med anleggsrør, hundrevis av oljefat og bildekk/bilbatterier samt spesialavfall som tetningsstoffer og oppladbare batterier. I tillegg kom over halvannen million liter spillolje, som skulle være tømt eller deponert i steintippene, eller pumpet rett på havet. Bergli fremholdt også at driften av Svartisen kraftstasjon førte til lovstridig forurensning av Holandsfjorden. Denne saken var etter grendelagets mening den alvorligste.

Disse påstandene var ikke nye. Grendelaget kunne legge en svært omfattende korrespondanse på bordet. Den viste at den lille lokalbefolkningen (Indre Holandsfjord hadde 60 innbyggere i 1998, i følge Bergli) allerede i lang tid hadde ført en ensom sak for døve ører. Verken politiet, Statsadvokaten i Nordland, Riksadvokaten, Statkraft, Nærings- og energidepartementet, Norges Vassdrags- og Energiverk (NVE), Meløy kommune, Fylkesmannen, fylkemannens

miljøvernavdeling, Statens Forurensningstilsyn (SFT) eller Miljøverndepartementet syntes å ha tatt deres omfattende korrespondanse og muntlige informasjon på alvor.

Åtte år før bålet ble tent i Kilvik, under et møte mellom grendelaget og Meløy kommune i mai 1990, ble de kommunale myndighetene alarmert formelt for første gang. Blant annet forteller møtereferatet om problemer med grønnalger langs strendene og olje og boreslam som lå som ei hinne på vannet i Holandsfjorden. To år senere, i juli 1992, bekreftet en offentlig NVE-rapport at det var deponert spesialavfall i steinfyllingene. Både Statkraft, Meløy kommune og NVE deltok under befaringen. Møtereferatet gikk også til Fylkesmannens miljøvernavdeling i Bodø. Neste gang de kommunale myndighetene ble informert om disse forholdene var under et møte på Svartiskroa i Holandsfjorden i november 1993. Der ble både ordfører og rådmann i følge møtereferatet informert om dumping av avfall og olje og om at fjorden var blitt forurenset (Oversikt ref. 57).

I 1994 startet Holandsfjord Grendelag et formidabelt hardkjør mot Statkraft og miljøvernmyndighetene med påstander om ulovlig nedslamming av Holandsfjorden og ulovlig deponering av miljøavfall. (Oversikt ref. 2)

24. juni 1994 ble Statkraft anmeldt til politiet for brudd på forurensningsloven gjennom sin nedslamming av Holandsfjorden. Anmeldelsen kom etter at en forbløffet lokalbefolkning hadde iaktatt at den indre delen av Holandsfjorden (7-8 kilometer) ble lagt død av det de karakteriserte som leirsuppe etter at Svartisen kraftverk kom i drift. To år etter, i juni 1996, henla Bodø politikammer anmeldelsen etter at SFT hadde bekreftet de ulovlige forholdene. Saken ble henlagt fordi SFT mente forurensningen var en konsekvens av Statkrafts konsesjon, som selskapet hadde fått av SFT og Stortinget.

Neste anmeldelse kom 5. februar 1997. Denne gangen ble både Statkraft, Nærings- og energidepartementet, SFT og NVE anmeldt fordi de etter grendelagets oppfatning hadde gitt samtykke til forurensning av Holandsfjorden. Grendelaget anmeldte nå også Statkraft for ulovlig deponering av avfall i Kilvik. Anmeldelsen gikk til Økokrom, som sendte den til Statsadvokaten i Nordland. Både Bodø politikammer og Statsadvokaten i Nordland avviste nå saken med henvisning til at det ikke fantes rimelig grunn til å sette i gang etterforskning

(henlagt 1. juli 1998). Ti dager etter anket grendelaget henleggelsen til Statsadvokaten i Nordland for å få et annet politikammer til å etterforske saken, men ble avvist også nå. 30. september 1998 sendte de så denne anken videre til riksadvokaten, som i sin tur avviste hele saken på formelt grunnlag. Parallelt anmeldte Holandsfjord Grendelag saken til Politiets særskilte etterforskningsorgan (Sefo) i Nordland. Nå ble lensmann Kjell Sahl ved Meløy lensmannskontor, jurist Tone Vangen ved Bodø Politihus og Statsadvokaten i Nordland, Geir Fornebo anmeldt for tjenesteunndlatelse fordi de ikke ville etterforske saken. Anmeldelsen er senere blitt henlagt av Sefo.

Da jeg kontaktet Holandsfjord Grendelag sommeren 1998 hadde medlemmene holdt på i åtte år og brukt over 60 000 kroner på saken uten å nå frem. En sliten lokalbefolkning sto igjen uten tillit til myndighetene. 26 grunneiere var nå i ferd med å engasjere høyesterettsadvokat Arne Haugestad i et siste forsøk på å få saken inn for domstolene.

2.2: Problemstillingene

Situasjonen jeg sto oppe i de første dagene virket både absurd og uhyre spennende på samme tid. Grendelaget hadde gjennom nesten fire år kjempet en innbitt kamp for å ansvarliggjøre Statkraft. Både de politiske myndighetene, miljøvernmyndighetene og påtalemyndigheten hadde omgått eller avvist alle påstander fra lokalbefolkningen. På tross av det jeg oppfattet som svært kompromitterende korrespondanse, overbevisende vitneutsagn og sterke indisier i det bevismaterialet grendelaget allerede satt på, var saken ettertrykkelig erklært stein død av alle myndighetsnivå. Ingen i hele verden lot til å kunne løfte den opp til overflaten igjen.

Ingen, med unntak av pressen.

Hvorfor hadde ingen festet tillit til påstandene? Og hvorfor hadde ingen til nå tatt ansvaret for å undersøke saken? Og fremfor alt. Hva var sannheten om Statkrafts påståtte miljøkriminalitet. Den sentrale utfordringen på dette tidspunktet ble å løfte saken fra krangelnivå til ansvarliggjøring på bakgrunn av dokumenterbare fakta.

Og både vitnene og dokumentene dukket etter hvert opp.

I det følgende omtaler jeg arbeidet med slam-saken og saken om ulovlig deponering av avfall hver for seg.

2.2.1: Slam-saken

Holandsfjord Grendelag viste til at Stortingsproposisjonen som lå til grunn for konsesjonsbehandlingen (St.prp. nr. 3 1986-87, Samtykke til statsregulering for utbygging i Saltfjell/Svartisen) bagatelliserer de påregnelige slamproblemene. Høyesterettsadvokat Arne Haugestad støttet dette standpunktet og hevdet at Stortinget ble ført bak lyset fordi Statskraftverkene (som selskapet het den gangen det var en del av NVE) ikke la frem det selskapet visste om slammet/sedimentene i Storglomvann og Holmvann verken i selve proposisjonen eller gjennom forarbeidene til den (Oversikt ref. 8 og 9).

Problemstillingen virket spennende på grunn av dimensjonene i saken. For hvorfor hadde Hovedstyret for NVE i sin innstilling i St.prp. nr. 3 1986-87 ikke gjort oppmerksom på det deres egne eksperter måtte vite. De eneste opplysningene om sedimenter i forbindelse med Storglomvann, som ble lagt frem for kommunene, fylkestinget, SFT og Stortinget, viste seg å være basert på flyfoto under en helikoptertur foretatt av Norges geotekniske institutt våren 1975. Undersøkelsen omfattet registrering av synlige masser langs vannet. De enorme mengdene slam som skjulte seg under vannspeilet ble ikke nevnt med et eneste ord. Faren for nedslamming av Holandsfjorden var fullstendig neglisjert. Hovedstyret påpekte derimot viktigheten av at manøvreringen av magasinet ikke måtte bli pålagt spesielle restriksjoner (St.prp. nr. 3 1986-87, side 74).

Dersom Hovedstyret for NVE hadde underslått opplysninger for å få en konsesjon med blankofullmakt til å slippe ubegrensede mengder slam ut i Holandsfjorden, og dette var gjort med forsett, måtte dette betegnes som svært alvorlig. Offentlighet rundt denne problemstillingen var helt klart i allmennhetens interesse, selv om Stortingets behandling lå mer enn ti år tilbake i tid.

Da jeg startet undersøkelsene fikk jeg tidlig vite at SFT i sin uttalelse til politiet i forbindelse med etterforskningen av den første anmeldelsen, lang på vei hadde innrømmet at konsesjonen etter forurensningsloven var gitt på sviktende grunnlag. SFT hadde faktisk gitt sin tilslutning

til fri regulering av magasinet uten å stille et eneste vilkår. Uttalelsen var unntatt offentligheten, men jurist Tone Vangen ved Bodø Politihus gikk med på å offentliggjøre den etter mildt press (Oversikt ref. 10).

På bakgrunn av grendelagets påstander, SFTs innrømmelser og Haugestads engasjement i saken skrev jeg nå tre artikler, som ble publisert onsdag 27. mai (Oversikt ref. 8, 9 og 10)

I det videre arbeidet satte jeg opp en teori som tok utgangspunkt i de geografiske forholdene. Det rundt 210 meter dype Storglomvannet (i tiden før reguleringen) hadde i likhet med Holmvann, som nå skulle innlemmes i Storglomvannmagasinet, nødvendigvis fungert som en enorm septiktank for steinslam og grus fra Svartisens skuring over fjellet gjennom millioner av år. Videre hadde NVE-Statkraftverkene drevet det gamle magasinet siden århundreskiftet og hadde hatt en rekke fagfolk i sving i fjellet under forberedelsene til søknaden om videre utbygging av Saltfjell/Svartisen. NVE måtte ha hatt kjennskap til faren for økt forurensning av Holandsfjorden når kraftverket kom i drift. Tidligere ble nemlig vannet fra Storglomvann ført innom Nedre Navervann før det gikk til Glomfjord Kraftverk. Nå skulle vannet føres gjennom en ny tunnel fra den andre enden av magasinet og direkte ned til nye Svartisen kraftstasjon og videre ut i Holandsfjorden. I tillegg skulle nedre vannstand senkes hele 36 meter under gamle laveste vannstand. Dette ville uvergelig avdekke store mengder sedimenter som så kunne erodere og bli ført ut i Holandsfjorden.

Etter å ha skaffet meg og lest stortingsmeldingen nøye begynte jeg nå å bestille dokumenter. Inngangsportalen var NVEs arkivpersonale, som i noen tilfeller måtte melde pass og vise videre til Statkrafts arkiv på Høvik. Bare i et par tilfeller oppsto det problemer med å få tak i dokumenter (se nedenfor under punkt 2.4: Problemer og utfordringer).

To NVE-rapporter fra 1995 og 1996 viste at igangkjøringen av kraftverket førte til alvorlig nedslamming av Holandsfjorden i henholdsvis 1994 og 1995. På det verste var det som om Statkraft hadde trukket proppen ut av en gjørmedam. NVEs målinger viste at det i løpet av et enkelt døgn, 24. februar 1994, ble ført hele 1 469 tonn slam ut i Holandsfjorden. I løpet av vel to måneder i 1994 ble 13 000 tonn sedimenter transportert til Holandsfjorden via kraftverket. Det er videre ventet en tilførsel fra breene på hele 103 000 tonn slam hvert eneste år, hvorav rundt ti prosent må ventes å bli ført ut i Holandsfjorden under normal drift. En tredje NVE-

rapport fra 1998 styrket mitt ståsted i saken ved å slå fast hvor mye mer slam som måtte påregnes tilført Holandsfjorden etter endringene i magasinet.

To rapporter fra Norsk institutt for vannforskning (NIVA) bekrefter også utslippene av slam i 1994. NIVA har siden 1994 fortløpende tatt prøver av hvor mye slam som finnes i sjøen ulike steder i Holandsfjorden. NIVA har også dokumentert påvirkninger på biologisk materiale i indre del av Holandsfjorden .

Så langt kunne det fremdeles hevdes at NVE-Statkraftverkernes tilsynelatende uvitenhet om de kommende slamproblemerne var et arbeidsuhell. Jeg måtte derfor finne ut om NVE hadde de kunnskapene som skulle til for å informere Stortinget om hva som var i vente ved fri regulering av magasinet med ny laveste vannstand, og når disse opplysningene i så fall ble tilgjengelige.

Gjennom NVEs arkivnøkkel for utredningene for Svartisen-prosjektene fant jeg etter hvert frem til at bedriftene Norsk Teknisk Byggkontroll og Geoteam AS hadde gjennomført seismiske undersøkelser i 1975 og 1977 på oppdrag fra NVE-Statkraftverkene.

Undersøkelsene, som altså ble gjennomført mer enn ti år før Stortinget fikk saken til behandling, avslørte at det var opp til 30 meter tykke lag med sedimenter der målingene var gjort. I området der den nye uttakstunnelen skulle sprenges var det opp til 17 meter tykke lag med løsmasser/slam.

Nordlandsposten hadde kontroll med disse opplysningene og dokumentene da oppslaget om at Stortinget ble lurt kom på trykk 23. juni 1998. Samme dag innrømmer vassdrags- og energidirektør Erling Diesen at NVE hadde undervurdert de kommende slam-problemene (Oversikt ref. 36 - 39). Siden da har SFT satt nye krav til driften av kraftverket, basert på siktedypet i den innerste delen av Holandsfjorden, publisert i Nordlandsposten 16. april 1999 (Oversikt ref. 50 og 51).

Ingen av de åpent tilgjengelige rapportene Nordlandsposten publiserte innholdet i, har vært allment kjent tidligere. Saken tok åpenbart en ny vending da offentligheten fikk kjennskap til de faktiske forholdene. Innholdet i de seismiske undersøkelsene må sies å være svært avslørende for NVEs omgang med sannheten overfor både Meløy kommune, Nordland

fylkeskommune, Fylkesmannen og Stortinget/regjeringen under forarbeidene til konsesjonssøknaden.

2.2.2: Ulovlig deponering av avfall

Lørdag 16. mai 1998 fikk jeg den første nærkontakten med påstandene om ulovlig deponering av avfall i Statkrafts steintipper. På invitasjon fra Holandsfjord grendelag tok jeg med fotoapparatet og ble med på tippene i Kilvik og på Storjord. Der tok jeg bildene som kom på trykk 26. mai i forbindelse med oppslaget Miljøskandale etter Svartisen-utbyggingen (Oversikt ref. 4 - 6). Bildedokumentasjonen ble avgjørende for troverdigheten av grendelagets påstander. Og jeg fant det overveiende sannsynlig at grendelagets påstander var sanne gjennom det jeg selv kunne se av synlig avfall på steintippene. Sannsynligheten ble styrket av intervjuet samme dag med tre av aktørene fra anleggsperioden, som var villig til å vitne i retten dersom det skulle bli nødvendig.

Men jeg var i utgangspunktet skeptisk til disse påstandene. For hvordan kunne den påståtte systematiske deponeringen av avfall i steinfyllingene pågå i ti år uten at noen gjorde anskrik. Min skepsis var styrket av påstander om at lensmann Kjell Sahl (som den gangen var betjent med ansvar for politiets avdeling i Glomfjord) hadde holdt trafikkkontroller inne på området i anleggsperioden. Hvorfor tok han ikke fatt i 1997-anmeldelsen dersom han hadde sett noe mistenkelig den gangen. Videre ligger steintippen i Kilvik lett synlig for hvem som helst like ved kystriksveien. Statkrafts anleggsledelse måtte ha utvist en usannsynlig frekkhet overfor beboerne og politikerne i vertskommunen Meløy dersom det var hold i disse påstandene. Skjønt, det har aldri vært noen organisert motstand mot denne kraftutbyggingen i Meløy, som mange mener har sikret kommunen svært store inntekter i tillegg til veiutløsninger og andre fordeler av ulike slag.

Min oppgave ble nå tosidig. Jeg skulle både sjekke påstandene med tanke på å få dem bekreftet samtidig som jeg skulle sørge for å gi Statkraft gode muligheter til å avkrefte det som kunne være overdrevet eller usant. Det kunne bare gjøres ved å avdekke fakta i saken. Etter å ha sjekket med blant andre Fylkesmannens miljøvernnavdeling visste jeg at Statkraft måtte sitte på deklarasjoner for alt spesialavfall som var levert ut av anlegget. Videre ville åpenbart anleggsregnskapet vise hva som var brakt inn på anleggsområdet. Jeg måtte ha tak i dokumentasjonen, men Statkraft sa nei. Statsforetaket ville heller innlemme denne

dokumentasjonen i en intern undersøkelse som skulle offentliggjøres ved årsskiftet (Oversikt ref. 16).

28. mai fikk jeg så fatt i dokumenter fra Fylkesmannens miljøvernavdeling som viste seg å inneholde det sprengstoffet jeg nå hadde bruk for. Det viste seg at miljøvernavdelingen hadde etterlyst levering av spillolje fra anleggene i Meløy og Beiarn i januar 1992. Korrespondansen inneholdt den eneste deklarasjonen på spillolje fra tankanlegget i Kilvik inntil 27. mai 1992 (115 000 liter). Tallet var oppsiktsvekkende lavt og kunne brukes som pressmiddel for å få frigitt spesialavfall-deklarasjonene. Etter at ordfører Fredrik Gransjøen gjennom Nordlandsposten 30. mai ba Statkraft åpne for offentlig innsyn i saken la jeg inn et avgjørende fremstøt. Dette skjedde gjennom et intervju med Statkraft SFs administrerende direktør, Lars Uno Thulin og informasjonskonsulent Lars Rooth, der Statkraft ble utfordret på sin hemmeligstempling av deklarasjonene. De kunne jo for alt jeg visste inneholde informasjon som ville renvaske Statkraft, mente jeg. Dette intervjuet kom aldri på trykk. I stedet fikk jeg fullmakter til å sjekke hva slags spesialavfall Statkraft hadde levert til godkjente mottak under anleggsperioden. Denne byttehandelen viste seg å bli akkurat så fordelaktig som jeg hadde antatt.

Disse deklarasjonspapirene viste seg nemlig å være svært avslørende. Særlig med tanke på leveransene av spillolje, som var forbløffende små sammenholdt med anleggsfolkenes tall på sannsynlig oljeforbruk. Tallene tydet på at Statkraft ikke kunne gjøre rede for over en million liter spillolje (Oversikt ref. 22 og 23). Det var nettopp dette misforholdet mellom sannsynlig forbruk på anlegget og det som beviselig var levert som var Statkrafts største katepine. Økokrim la da også hovedvekt på dette faktum da Statkraft 19. april 1999 ble pålagt et skjønnsmessig inndragningsforelegg på 100 000 kroner (Oversikt ref. 52).

Deklarasjonene fra de ulike spesialavfalls-mottakene i området tydet på at Statkraft ville få problemer med å forklare også hvor andre typer spesialavfall var blitt av. Men fordi Nordlandsposten ikke har tilgang til Statkrafts anleggsarkiver var det bare Økokrim som kunne slå fast hvor omfattende dette avviket var. Økokrim valgte å begrense etterforskningen ut fra den nytten den ville kunne ha. På dette tidspunktet var den straffbare handlingen foreldet etter forurensningsloven (fem år).

Påstandene om ulovlig deponering av avfall er på tross av manglende verifisering etter hvert blitt en offentlig sannhet. Statkraft har nemlig ikke kunnet motsi påstanden på et troverdig grunnlag. Tvert imot har statsforetaket langt på vei innrømmet forholdene (Oversikt ref. 40 og 41). SFT har som følge av de uimotsagte påstandene pålagt Statkraft og ta systematiske sigevannsprøver av tippen i Kilvik (Oversikt ref. 59).

2.2.3: Politiets rolle - utviklingen

Nordlandspostens oppslag i Statkraft-saken 26. og 27. mai 1998 førte til at politimester Bjørn Hareide børstet støvet av Holandsfjord Grendelags anmeldelser fra 1994 og 1997 (Oversikt ref. 14). Men grendelaget ville ikke godta andre etterforskere enn Økokrim (Oversikt ref. 21). Så endret politimesteren Statkrafts status fra mistenkt til siktet og innkalte Anker Bergli og Alf Hagen fra grendelaget til rettslig avhør (Oversikt ref. 28). 17. juni, etter at de innledende avhørene var foretatt ved Meløy lensmannskontor, begjærte så Hareide Økokrim inn i saken (Oversikt ref. 34 og 43). Økokrim konkluderte etter ti måneder. 19. april 1999 presenterte de inndragningsforelegget for media (Oversikt ref. 52). Det skulle ta flere uker før Statkraft var fornøyd med måten forelegget ble forkynt på ovenfor selskapet. I skrivende stund er dette mellomværet mellom Økokrim og Statkraft SF fremdeles ikke avsluttet. Økokrim har gitt Statkraft et forelegg på 25 000 kroner etter den ulovlige brenningen av avfall i Kilvik 12. mai 1998 (desember 1999).

2.3: Organisering, metodebruk

Det ble tidlig klart at Statkraft-saken var svært omfattende. Jeg foreslo derfor at Nordlandspostens nyhetsredaksjon burde sette av minst en ekstra journalist i hovedredaksjonen slik at jeg skulle få anledning til å dekke de andre oppgavene på lokalkontoret. Men nyhetsredaktør Kjell Hugvik hadde ikke ledige ressurser. Jeg fikk derimot frie tøyler til å bruke så mye tid som jeg selv fant nødvendig den første tiden. Dermed ble alt annet ryddet vekk til nødsrikene fra den småstoff-sultne desken ble for uutholdelig igjen, tre hektiske uker senere.

Hovedredaksjonen fungerte hele tiden som støtteapparat der ledige journalister ble engasjert til den løpende dekningen av saken når jeg ikke var tilgjengelig (se nedenfor under ressursbruk).

Den journalistiske metoden har i hovedsak bestått av intervjuer og innhenting av dokumentasjon fra ulike arkiver. Det viste seg også å bli nødvendig å bruke et visst press mot Statkraft for å få adgang til deklarasjonene på innlevert spesialavfall. Daglig lesning av kommunale postlister, som hører med til rutinene ved lokalkontoret, viste seg nyttig for å fange opp utviklingen mens saken i perioder var noe nedprioritert.

For å finne fakta der det ikke fantes dokumenter måtte jeg kryssjekke opplysninger med uavhengige kilder. Dette arbeidet førte meg blant annet frem til eieren av en veihøvel som anleggsarbeiderne påsto var gravd ned i en steintipp like ved en av Norges mest berømte brearmer, Engenbreen i Holandsfjorden (Oversikt ref. 31).

2.4: Problemer og utfordringer

Jeg har min faglige bakgrunn fra journalistutdanningen ved Høgskulen i Volda, avis (1993 - 1995). Bortsett fra en praksisperiode i Helgeland Arbeiderblad (1995) har jeg aldri jobbet i noe redaksjonelt kollegium med morgenmøter og løpende konferanser. Min erfaring som journalist da denne saken dukket opp begrenset seg derfor til tre år på Nordlandspostens lokalkontor på Ørnes fra og med sommeren 1995. To og et halvt år hadde jeg hatt ansvaret for kontoret alene.

Statkraft-saken bød derfor på en enorm faglig utfordring. Kravene til kvalitetssikring av publiserte intervju og faktaopplysninger, og til dokumentasjon av fakta i saken, hadde jeg forholdsvis god kontroll med på forhånd. Men nå fikk jeg virkelig bryne meg på problemstillinger som kildekritikk og uavhengig fremstilling. Gjennom hele saken har jeg hatt et tett samarbeid med representanter for Holandsfjord Grendelag. Naturlig nok ble dette samarbeidet tettere enn samarbeidet med Statkraft, som jo det meste av tiden måtte nøye seg med å opptre i forsvarsposisjon. Jeg følte meg trygg på at de publiserte problemstillingene var vesentlige og i offentlighetens interesse, og at alle fakta var vesentlige for sammenhengen. Men jeg følte meg ikke hele tiden trygg på at allmennheten mente det samme.

For Statkrafts troverdighet i miljøspørsmål både i og utenfor Norge sto på spill. Det lå trolig bak da Statkraft startet sin presskampanje gjennom informasjonskonsulent Lars Rooth. Presset ble rettet både mot meg som journalist og mot redaksjonen ved sjefredaktør Iver Hammeren.

Avisens og min troverdighet ble forsøkt torpedert på leserbrevplass (Oversikt ref. 44 og 45) parallelt med at Rooth trolig forsøkte å sette munnkurv på redaksjonen. Det gjorde han ved å klage sin nød over mine skriverier til sjefredaktør Iver Hammeren, som repliserte ved å be om å få snakke med hans overordnede. Denne unnskyldte henvendelsen med at Rooth var nyansatt og muligens noe ivrig i tjenesten. Hammeren mener selv i ettertid at han ikke opplevde dette som noe press.

Dette var en alvorlig situasjon både for meg som journalist og for Nordlandsposten, som på mange måter sto med ryggen mot veggen i denne saken. Dersom påstandene fra Holandsfjord Grendelag ikke kunne bevises i en eventuell rettssak ville denne saken alene kunne true hele avisens eksistens. Eventuelle krav om erstatninger kunne bli astronomiske i forhold til avisens budsjetter.

Fremstøtene førte i alle fall ikke frem. Jeg hadde redaktørkollegiets fulle tillit gjennom hele saken. Påstandene fra mine kilder ble publisert som påstander med mulighet for tilsvarende. Og alle utspill og tilsvarende fra Statkraft var gjennomlest og godkjent av den jeg hadde intervjuet før stoffet ble publisert.

Jeg har lyst til å nevne en opplevelse fra begynnelsen av juli. Oppslaget om NVEs hemmelighold av de interne kunnskapene om sedimentene i Storglomvannmagasinet 23. juni, og om virkningene av nedslammingen av Holandsfjorden 24. juni (Oversikt ref. 36 - 39), førte ikke til noen storm mot NVE/Statkraft. Jeg hadde ventet mer fra de involverte, eksempelvis fra Meløy kommune og Nordland fylkeskommune. Derfor vendte jeg meg igjen til Statkraft for å få tak i mer dokumentasjon, denne gangen et av dokumentene som lå ved stortingsproposisjonen. Men nå hadde Statkraft tydeligvis fått nok av mitt gravearbeid. Informasjonskonsulent Lars Rooth hevdet nå at Statkraft var et aksjeselskap og at jeg derfor ikke hadde krav på noe fra dere arkiver. Først etter at jeg hadde sendt en formell henvendelse med henvisning til offentlighetsloven, og med kopi til miljøvernministerens kontor, fikk jeg de dokumentene jeg hadde bedt om.

Statkrafts gjennomførte flere tiltak for å holde på initiativet i saken. To dager etter Nordlandspostens presentasjon av miljøskandalen og slam-saken gikk Statkraft ut med et initiativ til en intern undersøkelse (Oversikt ref. 16). Fire dager etterpå fikk alle ansatte i

Statkraft fikk påsatt munnkurv. Beskjeden sto på alle skjermer mandag morgen den 1. juni gjennom en felles e-mail fra hovedkontoret på Høvik. Fra nå av hadde ingen andre enn informasjonskonsulent Lars Rooth lov til å uttale seg til pressen. Neste tiltak var todelt. Først et informasjonsmøte med Meløy formannskap, som ble holdt for lukkede dører (Oversikt ref. 24). To dager etter publiserte Nordlandsposten et leserbrev fra Statkrafts informasjonsdirektør Sjur Rosholt, som slo fast at Statkraft ønsket full åpenhet (Oversikt ref. 27). Kampanjen ble avsluttet med et åpent folkemøte i Glomfjord 23. juni (Oversikt ref. 40).

Miljøstiftelsen Bellona hadde vært engasjert i saken sommeren 1994 gjennom Arne Storelv. Men dette engasjementet opphørte da han sluttet i stiftelsen like etter. Det tidligere engasjementet gjorde det naturlig å informere Bellona om det som nå foregikk ved å sende artiklene på telefaks til medarbeider Christian Rostock. Han uttalte seg i saken på generelt grunnlag i det første oppslaget (Oversikt ref. 5), men valgte senere å holde seg nøytral. Forklaringen fikk jeg først året etter. Bellona hadde valgt å prioritere sitt engasjement i Russland og hadde ikke ressurser til å engasjere seg i Meløy og Beiarn.

Bellonas manglende engasjement forsterket et annet problem. Ledelsen i Holandsfjord Grendelag nektet å stå frem med bilde av seg selv den første tiden. Dermed ble et viktig element i fremstillingen av problemene svekket, nemlig synliggjøringen av virkningene og de berørte. Det kunne derfor ha virket gunstig for saken dersom noen med troverdighet og høy kompetanse på miljøspørsmål, som Bellona, hadde bidratt til å løfte den opp på et nasjonalt nivå på et tidlig tidspunkt.

Det arkiverte materialet som dokumenterte hva NVE-Statkraftverkene visste om de kommende slamproblemene var svært vanskelig å få tak i. To av fire seismiske rapporter var så vidt jeg husker på vidvanke. Dette kom i følge NVEs arkivpersonale av at arkivene var spredt på flere steder. Statkraft hadde alt som hadde med selve konsesjonssøknaden å gjøre, mens de dokumentene og notatene som omfattet forarbeidene på 60- og 70-tallet, levde en til dels anonym tilværelse uten å være registrert i arkivnøkkelen. Eller de fantes i arkiver utenfor både NVE og Statkraft. Etter mange telefoner og noe mas fra min side dukket det meste opp.

Jeg har brukt svært mye tid til å studere dokumentene i saken, som i stor grad omhandler tekniske forhold og tallmateriale som i første omgang kan virke uoverkommelig å forstå

innholdet i. Særlig i forbindelse med slam-saken har jeg vært nødt til å analysere forhold der jeg ikke hadde egen kompetanse på forhånd.

3: Bruk av ressurser

3.1: Lokalkontoret på Ørnes

Sommeren 1998 ble i svært stor grad dominert av Statkraft-saken. Men etter hvert måtte lokalkontoret tilbake til normale tilstander med faste leveranser av stoff. Statkraft-saken hadde åpenbart ikke like stor interesse hos alle leserne i mitt dekningsområde, som strekker seg over kommunene Rødøy, Meløy og Gildeskål.

Dekningen av Statkraft-saken var så å si eneste arbeidsfelt i tiden 12. mai til 4. juni. I tiden frem til ferien i midten av juli preget Statkraft-saken arbeidsdagen i svært stor grad. Arbeidssituasjonen var preget av stort press, ikke minst etter publiseringen av Statkrafts leserbrev (Oversikt ref. 44), som stilte spørsmål ved min integritet i forhold til Holandsfjord Grendelag og fremstillingen av saken.

Svært mye fritid gikk med til innsamling av materiale, intervjuer, befaringer og faglige vurderinger. Jeg ble også den første tiden oppringt på fritiden av en rekke personer som hadde deltatt under anleggsperioden og som kunne bekrefte det de lokale vitnene hadde fortalt. Alle helger denne sommeren var preget av arbeid med Statkraft-saken. Jeg hadde ingen økonomisk kompensasjon for overtid i denne perioden utover en avtalt anledning til å avspasere overtid.

3.2: Redaksjonen i Bodø

Hovedredaksjonen i Bodø tok et stort ansvar ved å publisere de to første store oppslagene (Oversikt ref. 4 - 9). Jeg var på forhånd i konferanse med nyhetsredaktør Kjell Hugvik, politisk redaktør Geir Johnsen og vaksjef Vera Isaksen der vi gikk gjennom grendelagets påstander og det redaksjonen kunne stå for så langt. I tiden som fulgte var flere journalister inne i saken, hovedsakelig med stoff fra den andre berørte kommunen, Beiarn.

4: Spesielle erfaringer

Jeg har i løpet av denne saken stadig forundret meg over hvor mye lettere det må ha vært for Statkraft, som et stort statsforetak, å unngå å bli gjort ansvarlig for sine mer eller mindre forsettlige handlinger enn det åpenbart ville ha vært for et mindre, privat foretak. Dette sier etter mitt syn noe om organiseringen av miljøvernmyndigheten, som har oppført seg uansvarlig naivt i dette tilfellet.

Jeg har gjort et solid faglig sprang i løpet av Statkraft-saken, både språklig og med tanke på den journalistiske arbeidsmetoden.

5: Konklusjon

60 utmattede innbyggere i Holandsfjorden hadde ført en ensom kamp for døve ører i åtte år da Nordlandsposten sommeren 1998 satte fokus på den påståtte miljøkriminaliteten under Statkrafts anleggsvirksomhet i Meløy og Beiarn kommuner.

Grendelagets forsøk på å ansvarliggjøre Statkraft gjennom rettsapparatet var på dette tidspunktet lagt stein død av alle påtalenivå.

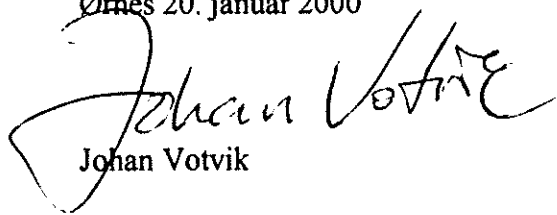
Det første bildematerialet fra steintippen i Kilvik, samt de fakta jeg fant frem til ved bruk av offentlighetsloven, kryssjekking av kilder og press, ga saken en ny mulighet. Publiseringen av et svært overbevisende faktamateriale gjorde fortsatt neglisjering umulig både for politiet og miljøvernmyndighetene. De påstandene og fakta som etter hvert ble publisert har vist seg å holde hele saken gjennom.

Statkraft SF har fått forkynt et inndragningsforelegg på 100 000 kroner etter at Økokrim gikk inn i saken som følge av at politimesteren i Bodø måtte børste støvet av saken.

Statkraft SF er av miljøvernmyndighetene nå pålagt å følge med om avfallet i steintippen i Kilvik fører til forurensning av sivevannet.

Statkraft SF er av miljøvernmyndighetene nå pålagt å påse at siktedybden innerst i
Holandsfjorden holder seg på et akseptabelt nivå.

Øres 20. januar 2000

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Johan Votvik'. The signature is stylized with a large initial 'J' and a long, sweeping underline.

Johan Votvik